

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Gemi Journalleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Donanma Manevraları

Ferdî Uyanıker*

* Dr. Öğr. Üyesi
Millî Savunma Üniversitesi
Deniz Harp Okulu Dekanlığı
ferdiozan@hotmail.com
İstanbul / TÜRKİYE

Öz

Cumhuriyetin ilan edilîşinin onuncu yıl dönümü, 1933 yılında kapsamlı etkinliklerle kutlandı. Çıkartılan kanun ve kararnameler eşliğinde oluşturulan komisyonun idaresinde birçok faaliyet gerçekleştirildi. Ciddi manada kapsamlı çalışmaların yürütüldüğü ve tüm dünya devletlerinin ilgi ve alakasını çeken Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü töreni çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerden biri de Türk donanmasının icra ettiğı donanma manevrası oldu. Bahse konu manevra bizzat dönemin Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın başından sonuna kadar Yavuz muharebe kruvazöründe takip etmesiyle 2-22 Eylül 1933 tarihleri arasında İzmit ve Antalya arasında icra edildi. Manevrayla stratejik ve askeri olarak birçok amaç yerine getirildi. Askeri olarak donanmanın savaş kabiliyetinin ölçülmesi, müşterek harekât kabiliyetinin denenmesi, genel seferber olma yeterliliğinin ölçülmesi ve kötü hava şartlarındaki mukavemetinin test edilmesi gibi teknik boyuttaki pek çok hazırlık durumu gerçek savaş şartlarında uygulanarak donanmanın mevcut durumu görüldü. Manevra sonunda ufak tefek hata ve eksikler haricinde donanmanın verilecek her türlü vazifeye hazır olduğı görülerek askeri hedefe ulaşılmış oldu. Stratejik hedef ise devletin kuruluşundan sonra geçen on yıllık süreçte donanmanın geldiğı noktanın tüm dünya devletlerine gösterilmesi idi. Manevranın tamamlanmasıyla bu hedefe ulaşıldığı, Cumhuriyet donanmasının oluşum sürecini bitirdiğı ve artık vurucu bir kuvvet haline geldiğı tüm dost ve düşman ülkelere sergilendi.

Anahtar Kelimeler: Donanma, manevra, Yavuz Muharebe Kruvazörü, Zafer Muhribi, Tınaztepe Muhribi.

Gönderim / Received:

13.10.2021

Kabul / Accepted:

08.03.2022

Alan Editörü / Field

Editor:

Davut Şahbaz

Naval Maneuvers in the Light of Ship's Logs and Archive Documents in the Tenth Anniversary of the Republic

Abstract

The 10th anniversary of the proclamation of the Republic was celebrated in 1933 with extensive activities. One of the activities carried out within the framework of the tenth anniversary ceremony of the Republic, in which serious comprehensive studies were carried out and attracting the attention and interest of all world states, was the naval maneuver performed by the Turkish navy. The maneuver was carried out between İzmit and Antalya between September 2 and 22, 1933, with the Chief of General Staff, Marshal Fevzi Çakmak, following him from the beginning to the end on the cruiser Yavuz. The current state of the navy was seen by applying many technical preparation situations such as measuring the combat capability of the navy, testing the joint operational capability and measuring the navy's general mobilization adequacy. At the end of the maneuver, it was seen that the navy was ready for any task, except for minor mistakes and deficiencies, and the military goal was achieved. The

strategic goal was to show all the states of the world the point the navy has reached in the ten-year period after the establishment of the state. It was proved to all friendly and hostile countries that this goal was achieved with the completion of the maneuver, that the Republic's navy completed its formation process and that it became a striking force.

Keywords: Navy, maneuver, Cruiser Yavuz, Destroyer Zafer, Destroyer Tınaztepe.

GİRİŞ

Yıl dönümleri her devlet için önemlidir. Büyük ve görkemli tarihi olayların yıl dönümleri, her sene coşkulu kutlamalarla anılır. Özellikle yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti Devleti gibi genç devletlerde devletin kuruluş yıl dönümlerine büyük önem atfedilir. Cumhuriyetin ilanının, bir başka deyişle devletin resmi olarak kuruluşunun onuncu yıl dönümü de bu kapsamda çok büyük ve coşkulu bir tören ile kutlanmak istendi. Yapılacak bu ve benzeri törenlerle devlet istediği özelliklere sahip, kendisine bağlı ve ait vatandaşı oluşturmak istiyordu. Devletin kurucusu ve bu mimarının tasarımcısı Gazi Mustafa Kemal Atatürk, simgesel ve sembolik olarak gördüğü onuncu yıl dönümü törenine bu açıdan büyük bir anlam yükledi.

Yapılacak etkinlikleri belirlemek ve faaliyetleri koordine etmek amacıyla ilk olarak özel bir kanun (Resmi Gazete, 1933a) çıkarıldı. Ayrıca tören hazırlıklarını tek elden yürütmek için Başvekâlet'e bağlı "Yüksek Komisyon" adında bir komisyon oluşturuldu. İlaveten komisyon üyelerini gösteren bir kararname yayınlandı (Resmi Gazete, 1933b). Komisyonun başkanı Kütahya Milletvekili Recep Bey (Peker), üyeleri ise Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Bey ile Dâhiliye, Millî Müdafaa ve Maarif Bakanlıklarının müsteşarları oldu.

Kanun ve kararnamelerin çıkartılmasından sonra Atatürk'ün direktifleri ve Yüksek Komisyon'un gayretleriyle süratle çalışmalara başlandı. İlk iş olarak çalışmaların derli toplu ve hızlı götürülebilmesi maksadıyla altı adet komite kuruldu. Kurulan komiteler; basın, konferans, tören, dekorasyon, radyo ve temsil komiteleriydi. Oluşturulan komitelerin kısa süre içerisinde gösterdiği gayretler neticesinde birçok faaliyet yapıldı. Fakat bu süreçte ortaya konan esas simgesel gelişme ise Faruk Nafiz Çamlıbel ile Behçet Kemal Çağlar'ın ortaklaşa kaleme aldıkları ve Cemal Reşit Rey tarafından bestelenen "Onuncu Yıl Marşı" oldu. Marş kitleler tarafından büyük bir beğeni topladı ve günümüze kadar değerini korudu (Cumhuriyet, 1933c, s. 1-2; Demirhan, 1999, s. 76; Şapolyo, 1934, s. 15-16; Çanak, 2018, s. 202-204).

Tüm bu çalışmaların zirve noktası ise 29 Ekim 1933 tarihinde Mecliste olanı müteakip Cumhuriyet Meydanı'nda yapılan tören oldu. Cumhuriyet Meydanı'nda yüz binlerce vatandaşın katılımıyla Atatürk'ün askeri kıtaları denetlemesi sonrasında okunan İstiklâl Marşı ile başlayan tören, Atatürk'ün radyodan tüm yurda naklen okuduğu "Onuncu Yıl Söylevi" ardından başlayan geçit töreni ile son buldu. Törene misafir olarak yabancı ülkelerden Mareşal Varoşilof başkanlığında bir Sovyet heyeti, Almanya adına Moskova Büyükelçisi Her Nadalny, Yunanistan adına Hava Kuvvetleri Komutanı General Adamides, Bulgaristan adına Maarif Nazırı Boyaciyef ve General Narkaf, Romanya adına Ayan Meclisi üyeleri Ahmet Taşçı ve Mustafa Beylerle, Silistre Müftüsü Hafız Rıfat Efendi katıldı. Ayrıca tören ulusal basının yanı sıra Amerika ve Avrupa basını tarafından da yakından takip edildi (LDGAM., 1933-19/103/1; Cumhuriyet, 1933ç, s. 1-2; Cumhuriyet, 1933d, s. 9; Sönmez, 2004, s.92).

Böylesine büyük hazırlıkların yapıldığı ve tüm dünyanın ilgi ve alakasını çeken Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü töreni kapsamında yapılan bir başka faaliyette, Türk donanması tarafından gerçekleştirilen manevralar oldu. Bu manevralar 2-22 Eylül 1933 tarihleri arasında Kocaeli ile Antalya sahilleri arasında bizzat Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın katılımıyla icra edildi. Ancak bu manevraların ana icra sebeplerinden birinin Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü kapsamında olduğu

açıkça dile getirilmedi. Hatta bahsi geçen bu duruma, 16 Haziran 1933 tarihinde kabul edilen kanunda ve daha sonradan çıkartılan kararnamelerde de yer verilmedi. Çünkü kutlama törenlerinin zaten askeri geçit töreni gibi faaliyetlerle kazandığı askeri yönünün, daha da ağır basması istenmiyordu. Zira yapılan hazırlıklar dönemin siyasi konjonktürü düşünülduğünde zaten askeri nitelikteydi ve bu görünümün olabildiğince sosyal içerikli bir surete sahip olması daha tercih edilebilir bir durumdu. Bu nedenle 16 Haziran 1933'den 29 Ekim'e kadar devam eden anma faaliyetlerinin tam ortasında yer almasına ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Çakmak'ın da başından sonuna kadar iştirak etmesine rağmen, donanmanın icra ettiği manevralara ne yıl dönümü kanununda ne de kararnamelerde yer verildi.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kuran Atatürk ve yakın çevresinde yer alan lider kadro, tüm dünyanın yakından takip ettiği bu kutlama programı sayesinde, genç devletin donanmasının on yıllık kısa zaman diliminde nerden nereye geldiğini dünya devletlerine sergilemek istiyordu. Gerçekten de kısa zaman içinde Yavuz muharebe kruvazörünün onarılması, donanma teşkilat yapısının elden geçirilmesi, personelin eğitilmesi, muhrip ve denizaltıların envantere dahil edilmesi gibi faaliyetler, Türk donanmasının bulunduğu coğrafyada sivrilmesini sağladı.

İşte tam da bu noktada, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü törenleri kapsamında, Cumhuriyet Tarihi'nin o güne kadarki en kapsamlı donanma manevrasının yapılması kararlaştırıldı. Böylelikle hem 16 Haziran-29 Ekim kutlama periyoduna adı konmamış askeri nitelikte büyük bir faaliyet eklenecek hem de Türk donanmasının Marmara, Ege ve Akdeniz'de manevra yapabilecek yetkinliğe eriştiği tüm dünyaya sergilenmiş olacaktı. Ayrıca bu manevrayla Türk donanmasının çıkabilecek bir savaşta tüm sahil şeridini koruyabilecek kadar su altı ve su üstü unsurlarına sahip olduğu mesajı verilecekti.

Manevrayı önemli kılan ve değerini artıran bir başka özellik de donanma kadrosuna çok kısa süre önce katılan gemilerin ilk kez birlikte harekâta katılmalarıydı. Manevrada yer alan Doğan, Martı ve Denizkuşu avcı botları 10 Eylül 1931 tarihinde, Adatepe ve Kocatepe muhripleri 18 Ekim 1931 tarihinde, Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları 6 Kasım 1931 tarihinde, Zafer ve Tınaztepe muhripleri 6 Haziran 1932 tarihinde Türkiye'ye gelmiş ve donanma kadrosuna dahil olmuştu (TDKT., 1923-1935, s. I-60, I-62; Piri Reis Araştırma Merkezi, 2010, s. 4-103-264-376-412; Büyüktuğrul, 1967, s. 60). Bu gemilerin daha eski gemilerle birlikte manevra icra edebiliyor olmaları hem Türk donanmasının hazır bulunuşluğu hem de yabancı donanmaların Türk donanması hakkında sahip olacakları fikir açısından önemliydi. Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünde dünyaya böylesine bir mesaj verilmesi bu manevrayı planlayan üst aklın yani Atatürk ve Türk donanmasının komuta kademesinin stratejik düşünme kabiliyetlerini gösterir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, donanmayı güçlendirmeyi milli bir mesele olarak gören ve kısa zaman içinde devletin mali gücüne oranla gelişimine büyük destek veren Atatürk, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü törenlerini bir fırsat olarak gördü. Bu süreçte donanmayı tüm dünya devletlerine sergilemek isteyen Atatürk, bu maksatla kapsamlı bir manevra hazırlanması direktifini verdi ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ı da manevraya katılmak üzere görevlendirdi.

Manevranın Amacı ve Manevraya Katılan Donanma Gemileri

Savaş durumunu test etmeyi amaçlayan taktik tatbikatların, geniş çapta birliklerin iştirak etmeleriyle uygulanan tiplerinden birisi de manevralardır. Manevralar kara, deniz ve hava kuvvetleri tarafından yapılan, askeri harekâtın sevk ve idaresinin denendiği bir çeşit tatbikattır. Manevrada savaş tüm şartları ile simüle edilir. Bu bağlamda denizde icra edilen manevra ise su üstü ve su altı unsurlarının bir komutan emrinde eşgüdümlü bir biçimde kullanılmasına dayanan ve bu güçlerin savaş kabiliyetlerinin artırılmasının hedeflendiği faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin temel hedefi, savaş öncesinde

donanmaların savaşa hazırlık durumlarının yükseltilmesidir (Erendil, 1970, s.14; Genelkurmay Başkanlığı 2010, s.M3).

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünde icra edilmesi planlanan manevranın ise stratejik ve askeri olmak üzere iki amacı vardı. Stratejik amaç, 1923-1933 yılları arasında devletin kuruluşundan sonra geçirdiği on yıllık süreçte Türkiye Cumhuriyeti donanmasının geldiği noktanın dünya devletlerine gösterilmesiydi. Manevrayla Cumhuriyet donanmasının oluşum aşamasını tamamladığı, artık vurucu bir güç haline geldiği tüm dost ve düşman ülkelere sergilenmek istendi. Askeri amaç ise daha teknik boyuttaki alt hedefleri test etmek ve bu hedeflere ulaşmaktan ibaretti. Bunlar (LDGAM., 1933-MK/1/1; Deniz Kuvvetleri 1934, s.1-2);

- a. Donanmanın savaş yeterliliğini ölçmek ve farklı filoların birlikte yapacakları manevralardaki müşterek hareket kabiliyet derecesini tespit etmek,
- b. Su üstü, su altı ve hava unsurlarının bir arada kullanılmalarındaki faydaları ve mahsurları meydana çıkarmak,
- c. Donanmanın genel seferber olmak kabiliyetini ve seferde mukavemet kudretini ölçmek,
- ç. Donanmanın Çanakkale Boğazı'na karşı aniden yapılacak her hangi bir taarruza karşı nasıl tepki vereceğini denemek,
- d. Donanmanın Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz'de muhtelif düşman kuvvetlerine göre yapabileceği görevleri incelemek,
- e. Açık denizlerde ve kötü hava şartlarında gerçek muharebe vaziyetinin denemesini yapmak,
- f. Bir donanmanın bir sahile taarruzunu ve taarruza uğrayan sahilin denizden müdafaasını tetkik etmek,
- g. Taarruz ve savunma maksatlı mayın dökme ve kaldırma eğitimlerini yapmaktır.

Bahse konu manevraya; Yavuz muharebe kruvazörü, Zafer, Tınaztepe, Kocatepe ve Adatepe muhripleri, Dumlupınar, Sakarya, Birinci İnönü, İkinci İnönü denizaltıları, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri, Berk ve Peyk torpido kruvazörleri, Doğan, Martı ve Denizkuşu avcı botları, İntibah mayın gemisi ve mayın ihraç motorları ile bir deniz ve bir kara uçak bölüğü iştirak etti (LDGAM., 1933-MK/1/4, 5).

Donanmanın Manevra Hazırlık Süreci

Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı manevrası için manevraya katılacak gemiler çok titiz bir hazırlık sürecinden geçti. Bununla birlikte seyir hazırlıkları devam ederken gemiler planlı eğitimlerini de aksatmadı. Bu eğitimlerden biri Berk ve Peyk torpido kruvazörlerinin 13 Temmuz 1933'de İzmit Pendik arasında yaptıkları eğitim (LDGAM., 1933-5/14/1), bir diğeri 29-30 Temmuz günlerinde Zafer, Kocatepe ve Tınaztepe muhripleri ile Peyk torpido kruvazörü tarafından yapılan torpido atış eğitimleri oldu (LDGAM., 1933-61/75/1, 1-1, 2, 2-1).

Ağustos ayı da, bir taraftan manevra hazırlıklarının sürdürülmesi bir taraftan gemilerin manevralar sırasında ihtiyaç duyacağı eğitimlerin tamamlanmasına ayrıldı. Gemilerden bir kısmı her ne kadar münferit eğitimlerini tamamlamış ise de bazılarının havuz işleri, yeni donanma envanterine katılanların da garanti işleri dolayısıyla denizde yapılacak eğitimleri, top ve torpido atışları yapılamamıştı. Bu nedenle Eylül'deki manevra başlamadan önce Ağustos ayının başından sonuna kadar geceli gündüzlü mesai sarf edilerek kaybedilen zamanın telafisi için çalışılacaktı. Hazırlanan program doğrultusunda Yavuz muharebe kruvazörü ve Harp Filotillası, İhtiyat Filo Komutanlığı, Denizaltı Gemileri Komutanlığı ve Hücumbot Filotillası Komodorluğu liman eğitimleri, gündüz ve gece

işaret talimleri, top ve torpido atışları, hücum eğitimleri, paravan atma toplama eğitimleri, mesafe ölçme talimleri ve uçaklarla birleşik talimler olmak üzere pek çok eğitim gerçekleştirdi (LDGAM., 1933-7/122/1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6; LDGAM., 1933-89/2/ 2, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6; LDGAM., 1933-51/160/1; LDGAM., 1933-53/23/1, 1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 2, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 4, 4-5; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961).

Eğitimler devam ederken bir taraftan da gemilerin seyir için gerekli tersane bakım ve onarım faaliyetleriyle ilgileniliyordu. Özellikle bazı gemilerin havuzlanması ihtiyacı vardı ve bu işin süratle tamamlanması gerekmektedir (LDGAM., 1933-46/148/1; LDGAM., 1933-81/1/236; LDGAM., 1933-24/57/2). Bu noktada manevraya iştirak edecek olan gemilerden Hamidiye kruvazörünün Gölcük Tersanesi'nde yapılan kazan bakımları sonrasında bir yıldan bu yana havuzlanmamış olması ve karina bakımının yapılmaması nedeniyle geminin havuza alınması için büyük gayret sarf edildi (LDGAM., 1933-6/67/3, 4; LDGAM., 1933-6/75/1).

Seyir için yapılan hazırlıkların ve planlamaların başında personelin iâşe ihtiyacının giderilmesi geliyordu. Bu nedenle 20 gün sürecek manevra için ayrıntılı bir planlama yapıldı. 3 Eylül'de manevra için hareket edecek gemilerden Yavuz muharebe kruvazörü ile Harp Filotillasına bağlı gemiler Eylül'ün 3, 4 ve 5'inci günü İzmir'ten, 6 ve 7'nci gün için Çanakkale'den, 8, 9, 10 ve 11'inci günü kullanacakları yiyeceklerini İzmir'den tedarik edeceklerdi. Ayrıca Eylül'ün 12 ve 13'üncü günleri için Kuşadası'ndan, 14 ve 15'inci günleri için Marmaris'ten, 16, 17 ve 18'inci günler için Fethiye'den ve 19 ve 20'nci günü kullanılacak yiyecekleri Antalya'dan alacaklardı. Yine aynı şekilde dönüş için de 21, 22 ve 23'üncü günleri kullanılacak yiyecekleri de Antalya'dan alacaklardı. İhtiyat Filo başlısı gemilerin de Eylül'ün 3 ve 4'üncü günü yiyecek maddelerini Tuzla'dan, 5 ve 6'nci günü kullanacakları yiyeceklerini Çanakkale'den, 7'nci günkü yiyeceklerini Foça'dan, 8 ve 9'uncu günü kullanacakları yiyeceklerini İzmir'den, 10 ve 11'inci günü kullanacakları yiyeceklerini iki günlük birden toplu olarak yine İzmir'den, 12 ve 13'üncü günkü yiyeceklerini Kuşadası'ndan, 14, 15 ve 16'ncı günleri için Marmaris'ten, 17 ve 18'inci günleri için Fethiye'den, 19 ve 20'nci günleri için Antalya'dan alacaklardı. Aynı şekilde dönüş için de Eylül'ün 21, 22 ve 23'üncü günleri kullanacakları yiyecekleri Antalya'dan alacaklardı. Manevraya katılacak denizaltılar da ekme, et ve sebze gibi ihtiyaçlarını İhtiyat Filo'nun alacağı yerlerden belirtilen tarihlerde temin edecekti (LDGAM., 1933-99/1/22, 265, 266, 267, 268, 269).

Gemilerin içme suyu ve kazan suyuna ihtiyaç duymaları durumunda ise Yavuz muharebe kruvazörünün İzmir'deki liman şirketinin su dubalarından, Harp Filotillası'nın mendirek haricindeki rıhtım üzerinde bulunan su tesisatının bulunduğu yere yanaşmak suretiyle temin etmesi planlandı. Gemiler Antalya'ya ulaştıklarında su ihtiyacı olursa Harp Filotillası, denizaltılar ve İhtiyat Filosu bu ihtiyaçlarını mahalli belediyeye ait mavna ve kayıkları kullanarak temin edeceklerdi (LDGAM., 1933-4/7/1).

Gemilerin fiziki ve materyal hazırlıklarının yanında, manevranın gün gün ayrıntılı planlaması için Donanma Komutanlığı'nın başlattığı kapsamlı çalışma ara vermeden devam ediyordu. Yapılan ilk planlamaya göre 2 Eylül 1933 akşamı manevraya katılacak Yavuz muharebe kruvazörü ve Harp Filotillası İzmir'te, İhtiyat Filo ve Birinci İnönü ile İkinci İnönü denizaltıları Yeşilköy önlerinde, Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları Tuzla'da, Doğan, Martı ve Denizkuşu hücumbotları Darıca'da olacaktı. Manevranın birinci aşaması bittikten sonra Harp Filosu Karabiga'ya gidecek, İhtiyat Filo ve diğer gemilere gidecekleri yer daha sonra bildirilecekti (LDGAM., 1933-55/23/2).

Manevra için yapılan ilk plan sonrasında 7 Ağustos 1933 tarihinde Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak imzalı olarak, manevranın İzmir'e kadar olan kısmının ana hatlarını gösteren emir yayınlandı. Bu emirde, manevranın aşamaları henüz tam olarak belirlenmediği için gemilerin hareket saatleri ve demir yerleri belirtilmedi. Bunun yanında bahse konu emirde Peyk ve Berk torpido

kruvazörlerinin Çanakkale’de kaldığı müddetçe gemi mürettebatının mayın dökme vazifelerini hakkıyla yapabilecek seviyeye gelmeleri için bir eğitim programı yapılması istendi. Ayrıca İntibah mayın gemisinin İhtiyat Filo ile beraber bulunması, emredilen noktalara dökülmek üzere İzmir’den 20 adet mayın alması ve mayınlanan sahaları göstermek üzere 25 adet şamandıra ve ağırlıklarını yüklemesi direktifi verildi. Bu emre ilaveten, İzmir Mayın Grup Komutanlığı’nın elindeki tüm mayınları denize dökülmeye hazır vaziyette tutması ve emir verilince İntibah mayın gemisine yüklemesi hususu yazıldı (LDGAM., 1933-55/23/1). Kısa bir süre sonra manevranın ayrıntılı planı, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak imzalı bir emirle yayınlandı. Böylece gemilerin hangi gün hangi noktada olmaları belirtiliyordu (LDGAM., 1933-61/51/1).

Manevralar, görevdeki subay ve astsubaylarla birlikte bilgi ve tecrübelerinin artması ve uygulamalı eğitimlere katılabilmeleri için Deniz Harp Akademisi ikinci ve üçüncü sınıflarındaki subaylar ile Deniz Telsiz Okulundaki personel ve görevli öğretmenlerinin katılımını sağlayacak şekilde planlandı. Bu süre boyunca Deniz Harp Akademisi öğrencilerinin Harp Filosu’na bağlı gemilerde bulunmaları, Deniz Telsiz Okulu’nda okuyan 10 subayın 1 Eylül tarihinde Haliç’te bulunacak Mecidiye kruvazöründe yer almaları için gerekli önlemler alındı. İlaveten Deniz Harp Okulu’ndan 20 öğrencinin de bu manevraya iştirak etmeleri planlandı ve öğrencilerin Hamidiye kruvazöründe kalmaları plana dahil edildi (LDGAM., 1933-39/116/1; LDGAM., 1933-45/152/1).

Donanma Komutanlığı tarafından, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle icra edilmesi planlı manevra haricinde, yapılacak kutlamalarla ilgili diğer çalışmalara da destek verildi. Bunlardan biri Cumhuriyet Bayramı’nda Ankara’da icra edilecek Dördüncü Kolordu Komutanlığı’nca organize edilen merasim geçişine Donanma Komutanlığı’ndan gönderilecek deniz taburunun oluşturulmasıydı. Bu tabur bir binbaşının komutasında olacak şekilde teşkil edilecekti ve taburda görevlendirilecek subay, astsubay, askeri mızıka öğretmeni ve erlerin seçimi yapılacaktı. Bu kişilerin özenle seçilmesi ve çalıştırılması gerekmektedir. Bu iş 15 Eylül günü bitirilecek ve 1 Ekim tarihinde Milli Savunma Bakanlığı’na bildirilecekti. Yine bu tabur 1 Ekim gününden itibaren Marmara Üssü Bahri Komutanlığı sahasında tören geçiş provalarına başlayacaktı (LDGAM., 1933-4/40/1).

Yapılan çalışma neticesinde Ankara’da yapılacak tören geçişi için oluşturulacak deniz taburunun komutanlığına topçu uzmanı Binbaşı Cemal Mehmet atandı. Bu tabur için Hamidiye kruvazöründen bir takım, Turgutreis zırhlısından 2 takım er görevlendirildi. İkinci bölük ise Yavuz muharebe kruvazöründen seçilen 3 takımdan oluşturuldu. Üçüncü bölük de Mecidiye kruvazöründen, Hamidiye kruvazöründen ve Peyk ve Berk torpido kruvazörlerinden seçilen erlerden teşkil edildi (LDGAM., 1933-30/6/2).

Seyir hazırlıkları sürerken icra edilen bir başka faaliyette, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle Ankara’da yayınlanacak Hâkimiyeti Milliye ve Cumhuriyet gazetelerinde yer almak üzere donanma envanterinde bulunan gemilerin fotoğraflarının hazırlanması çalışması oldu. Atatürk, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü törenlerini ülkenin on yılda geldiği noktanın dünya devletlerine gösterilmesi için iyi bir fırsat olarak görüyor ve bu fırsatı değerlendirmek istiyordu. Zaten donanma manevralarının bu periyotta planlanmasının ana nedenlerden biri de bu düşünceydi. Bu düşünceyi destekler nitelikte olarak o dönemin en güçlü medya organı olan gazeteler kullanılarak hazırlanacak makaleler, grafikler ve fotoğraflarla Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin geldiği aşama dünyaya anlatılmak istendi. Bu maksatla Donanma Komutanlığından Hâkimiyeti Milliye ve Cumhuriyet gazetelerinin 29 Ekim 1933 tarihli nüshasında yayınlanmak üzere donanma gemilerine ait fotoğraflar göndermesi istendi. Bu iş ile ilgili olarak görevlendirilen Harp Filosu Komutanlığı, gerekli çalışmayı yaparak talep edilen fotoğrafları hazırladı ve Donanma Komutanlığı’na ulaştırdı (LDGAM., 1933-29/172/1). Sonrasında 29 Ekim 1933 günü yayınlanan Hâkimiyeti Milliye ve Cumhuriyet gazetelerinde Donanma Komutanlığı’nca gönderilen fotoğraf ve bilgilerin yer aldığı yazılar yayınlandı. Bugünün

özelliği dolayısıyla, yayınlanan Hâkimiyeti Milliye ve Cumhuriyet gazetelerinin diğer günlere oranla sayfa sayısı bir hayli arttı. 29 Ekim günü Hâkimiyeti Milliye gazetesi 96 sayfa, Cumhuriyet gazetesi ise 64 sayfa olarak çıktı (*Hakimiyeti Milliye*, 1933i, s. 1-2; *Cumhuriyet*, 1933e, s. 1-2).

Donanma Komutanlığı aynı süreçte yürüttüğü başka bir çalışma ile deniz ordusunun Cumhuriyetin onuncu yılında ulaşmış olduğu gelişimini göstermek ve halka denizi ve denizciliği sevdirmek için “On Cumhuriyet Senesinde Deniz Kuvvetlerimiz” adlı fotoğraflı katalogu hazırlamak amacıyla Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde oluşturulan çalışma gurubunda yer aldı. Bu katalogdan 7 ila 10 bin adet bastırılarak ülkenin her tarafında resmi özel bütün kuruluşlara dağıtılması kararlaştırıldı. Katalog; Atatürk ve hükümet üyelerinin portrelerini, deniz müessesesi ve okullarıyla savaş gemilerinin ve bilhassa envantere yeni giren gemilerin seyir fotoğrafları ile deniz fabrikalarının fotoğraflarını içerecekti. Bu çalışma 15 Eylül tarihine kadar tamamlanacak ve fotoğraflar Donanma Komutanlığı’na gönderilecekti. İlaveten bu katalogda, cumhuriyetin onuncu yılı münasebetiyle Eylül ayında yapılacak manevraya ait fotoğrafların bulunması da istendi. Milli Savunma Bakanlığı tarafından manevra esnasında çekilecek fotoğrafların Harp Filosu Komutanlığı tarafından hazırlanması ve 20 Eylül tarihine kadar Donanma Komutanlığı’na ulaştırılması direktifi verildi (LDGAM., 1933-40/96/1, 2, 3, 4; LDGAM., 1933-17/60/1).

Manevranın Birinci Aşaması “Düşman Donanmasının Marmara’da Durdurulması”

Birçok hedefi aynı anda gerçekleştirmek üzere planlanan ve stratejik ve askeri pek çok amacı yerine getirmek üzere kurgulanan Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü donanma manevralarının startı, 2 Eylül 1933 akşamı verildi. Manevraya “Düşman Donanmasının Marmara’da Durdurulması” konulu birinci aşama ile başlandı. 2 Eylül akşamında; Yavuz muharebe kruvazörü ile Zafer, Kocatepe ve Adatepe muhriplerinden oluşan Harp Filotillası İzmit’te, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri, Berk ve Peyk torpido kruvazörlerinden oluşan İhtiyat Filo ile Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları Yeşilköy önlerinde, Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları Tuzla önlerinde, Doğan, Martı ve Denizkuşu avcı botları Darıca önlerinde demirliydi (LDGAM., 1933-MK/1/7; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 2). Bu arada Harp Filotillası mensubu olan Tınaztepe muhribi 31 Ağustos 1933 günü Haydarpaşa önünde manevra hazırlıklarını yaparken gemide meydana gelen arıza nedeniyle Haliç’e gittiği için İzmit’te bulunamadı. Tınaztepe muhribi arızanın giderilmesi sonrası 6 Eylül günü saat 06.00’da Haliç’ten çıkabildi. Dolayısıyla Tınaztepe muhribi 3, 4 ve 5 Eylül günü yapılan manevralarda yer alamadı (LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081).

Senaryoya göre 2 adet zırhlı, 1 adet uçak gemisi, 8 adet 38 deniz mili sürat yapabilen muhrip ve 4 adet denizaltı Çanakkale Boğazi’nı zorlayarak işgal ediyor ve Marmara Denizi’ne giriyordu. Bu kuvvetlerin Biga ve Kocaeli mıntıkasında ve Marmara Denizi’nin güney sahillerinde toplandığı varsayıyordu. Bu senaryoda zırhlıları Hamidiye ile Mecidiye kruvazörleri, muhripleri Peyk ve Berk torpido kruvazörleri, denizaltıları Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları, uçak gemisini İntibah mayın gemisi temsil edecekti. İşgal kuvvetlerini ise İzmit’te bulunan Yavuz muharebe kruvazörü ile Zafer, Kocatepe ve Adatepe muhripleri, Tuzla’da bulunan Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları ile Darıca’da bulunan Doğan, Martı ve Denizkuşu avcıbotları durduracaktı (LDGAM., 1933-MK/1/9; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 7-8).

Gerçek bir durumu simüle eden bu senaryo karşısında alınan savunma kararı; düşman kuvvetleriyle karşılaşmak üzere Batı ve Lodos yönlerinde seyretmek, gerektiği durumda geri çekilme muharebesi yaparak düşman deniz kuvvetlerini kara harekât sahasından uzaklaştırmak, aynı zamanda denizaltıların hücumuna fırsat vermek ve düşmanın daha güçlü kuvvetlerine en müsait zaman olan gece saldırısı yapmaktı (LDGAM., 1933-MK/1/10; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 9).

Bu sırada Yavuz muharebe kruvazörü, 2 Eylül günü saat 19.00'da Zafer muhribiyle İstanbul'dan gelen Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ı alarak manevra için İzmit'te beklemeye başladı. Manevrada uygulanacak hareket tarzları için 2 Eylül günü saat 23.30'dan itibaren Yavuz muharebe kruvazöründen tüm savunma birimlerine gerekli emirler gönderildi (LDGAM., 1933-MK/1/11, 12, 13, 14; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 9-13).

Bunun üzerine Harp Filotillası 3 Eylül günü saat 11.00'de İzmit Körfezi'nden çıkmayı hesapladı ve körfez ağzında yine aynı saatte bulunmak üzere saat 08.50'de hareket etti. Değirmendere önlerine gelindiğinde saat 09.25'te filotilla denizaltı emniyeti aldı. Bu şekilde körfez içinde seyre devam edilirken Dil Burnu'nun karşı sahilinde yer alan Kava Burnu önlerinde keşif şeridi yapıldı. Ayrıca bölgede düşman uçakları bulunduğu varsayılarak hava savunma tedbirleri alındı. Bu sırada Yavuz muharebe kruvazörü saat 10.47'de denizaltı görerek muhriplere bildirdi. Saat 11.00'de de Doğan, Martı ve Denizkuşu avcı botlarının görünmesi üzerine muhripler keşif yapmak üzere sahaya yayıldı. Bu esnada avcı botları henüz Yavuz muharebe kruvazörünü denizaltı emniyetine almamıştı. Bu sebeple düşman denizaltılarının torpido atışıyla Yavuz muharebe kruvazörüne bir isabet kaydettikleri varsayıldı.

Düşman kuvveti olan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri, Berk ve Peyk torpido kruvazörleri ile Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları saat 08.00'de Yeşilköy'den hareketle kible yönünde ilerlemiş ve muharebe başlayınca kadar kara istihkâmlarının ateş menziline girmemeye özen göstermişti. Bu taktiğe deniz muharebesinde de sadık kalındı.

Her iki taraf birbirini saat 12.35'te gördü ve Yavuz muharebe kruvazörü düşman kuvvetlerine ateş açtı. Bunun üzerine keşif filotillaları ana kuvvetler üzerine toplandı. Havanın iyi olması dolayısıyla iki tarafın gemi bacasından çıkan dumanları çok erken görüldü ve süratin azlığından dolayı muharebe gemilerinin temasa geçmeleri çok uzadığundan saat 13.08'de manevraya ara verildi. Saat 14.00'te manevra yeniden başladı. Saat 14.17'de muharebe iki tarafın beraber seyriyle devam etti. Yavuz muharebe kruvazörü ve dost kuvvetler uzun müddet düşman ateşi altında kaldığından saat 14.18'de muhriplere hücum emri verdi ve kendisi de hücumla geçti. Ancak hücumdan bir fayda sağlanamayacağı anlaşılınca emir 14.22'de iptal edilerek geri çekildi. Müteakip bir rota ile devam eden muharebeden sonra karşılıklı dönüşler ile atışlar yapıldı. Yavuz muharebe kruvazörü fazla ateş altında kaldığından kendisine dümen arızası verildi ve gemi sancağa dönmeğe başladı. Bunun üzerine saat 14.33'te muharebeye son verildi.

Muharebe neticesinde ileriye dönük tecrübe olması bakımından birçok sonuç elde edildi. Bunlardan ilki iki tarafın da keşif şeridine yayılış ve toplanış hareketlerinin iyi yapılmadığıydı. Manevra sırasında düşman filosunun keşif raporlarını geç verdiği ve raporların amaca ve talimatnameye uygun yazılmadığı görüldü. Bununla birlikte dost kuvvetlerden muhriplere verilen hücum emrinin kısa süre sonra geri çekilmesi de hatalardan biriydi. Ayrıca dost ve düşman kuvvetlere ait denizaltıların konuşlanmaları da iyi planlanmamıştı. Aynı zamanda, dost kuvvet denizaltıları keşif kuvvetlerine hücum ederken ana kuvvete hücum etme imkânını kaçırdı. Manevrada göze çarpan en büyük eksiklik ise avcıbotların verilen emirleri ve manevranın başlangıcındaki mevkiilerini alamamaları oldu. Ancak tüm bu hata ve eksiklere rağmen manevranın ilk safhasında elde edilen tecrübe ile yeni ve farklı tiplerdeki gemilerin birlikte harekât deneyimi elde etmeleri en büyük artı olarak göze çarptı (LDGAM., 1933-MK/1/15, 16, 17, 18; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 14-18).

Manevranın İkinci Aşaması "Düşman Donanmasının Çanakkale Boğazı'nda Durdurulması"

Birinci aşaması başarı ile tamamlanan manevrada, bir savaş esnasında Çanakkale Boğazı'nın düşman donanmasınca zorlanması ve Türk donanmasının bu sırada alacağı savunma önlemleri üzerine kurgulanan ikinci aşamasına geçildi. Bu manevra için Türk donanmasından düşmanı temsil etmek

üzere gemi ayrılmadı. Manevraya katılan tüm gemiler Türk donanmasının olası savaş durumunda Çanakkale Boğazı'nda alacağı önlemleri uygulamak üzere görevlendirildi. Ayrıca manevra sırasında 10 keşif 10 da avcı uçağının manevraya katıldığı varsayılarak bu uçaklara farazi görevler verildi ve verilen emirlerde bu varsayılan uçaklar sanki fiilen manevraya katılıyormuş gibi değerlendirildi (LDGAM., 1933-MK/2/1, 2; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 19).

Tüm gemiler manevranın 3 Eylül günü tamamlanan birinci aşaması sonrası Karabiga'da demirliydi. Yavuz muharebe kruvazöründe manevrayı takip eden Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın emriyle 4 Eylül günü saat 04.00'te gemiler manevra için hazır olacaktı. Yavuz muharebe kruvazörü ile Zafer, Kocatepe ve Adatepe muhriplerinden oluşan Harp Filotillası saat 04.30'da Karabiga'dan demir alacak Kilitbahir önüne mayın dökülecek ve İntibah mayın gemisinin Gelibolu Lapseki arasına döküleceği mayın hattını koruma altında tutacaktı. Bu sırada Birinci İnönü denizaltısı Erenköy koyuna, İkinci İnönü denizaltısı Çanakkale-Kilya arasında, Sakarya denizaltısı Saltık Limanı önlerinde bekleme mevkiilerinde bulunacaktı. Bu sırada Dumlupınar denizaltısı Gelibolu önüne gidecek ve Türk filosunu gözetleyerek bu filonun Gelibolu istikametinde çekildiğini gördükten sonra Galata Burnu ile Asya sahili arasına mayın dökülecekti (LDGAM., 1933-MK/2/4, 5; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 19-20).

Ayrıca İntibah mayın gemisi 4 Eylül saat 04.30'da hareket ederek Gelibolu Feneri ve Çardak Feneri arasında mevcut mayınlarla bir mania hattı tesis edecekti. İntibah denize dökülecek mayın sıralarından boğaz girişine yakın olanın güneyinde Türk donanmasını karşılayacak ve gemilerin mayın hatlarından geçişlerini kılavuzlayacak ve ardından mayın hattında oluşturulan geçidi kapatacağı. Müteakiben Zincirbozan ve Doğanarslan fener dubalarıyla birlikte İzmit'e giderek mayın yükleyerek dönecekti. İlaveten Berk ve Peyk torpido kruvazörlerinin de 4 Eylül saat 04.30'da hareket etmeleri ve İzmit'e giderek mayın yüklemeleri ve dönmeleri planlandı. Bu sırada Doğan, Martı ve Denizkuşu avcıbotlarının da birinin Gelibolu iç limanda, birinin Çardak önlerinde, birinin de eski fener dubası kuzeyinde gizlenmeleri ve esas hedef olan büyük gemilere taarruz etmek üzere beklemeleri istendi. Bu botlar İntibah mayın gemisi mayın dökülen de denizaltı emniyetini sağlayacaklardı. İlaveten 2 adet gümrük motoru da Çardak Gelibolu hattında oluşturulacak mayın muntikasının kuzeyinde düşman denizaltıları için nöbet tutacaktı (LDGAM., 1933-MK/2/6, 7; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 20-21).

Harekât, hazırlanan emirde yapılan hata nedeniyle yaklaşık 30 dakika gecikmeli olarak saat 04.53'te başladı. Yavuz muharebe kruvazörü ile Harp Filotillası Karabiga'dan demir aldıktan sonra Kilitbahir önüne farazi olarak mayın dökme manevraları yaparak İntibah mayın gemisi tarafından Gelibolu Lapseki hattına yine farazi olarak dökülen mayın hattını korumaya alacak şekilde mevki aldı. Ancak mayın hattı tesisi fikri iyi ise de muhriplerin boyları çok uzun olduğundan bu bölgede mayın dökmeleminin tehlikeli olduğu görülerek, bu gemilerle geniş sahalarda mayın dökülmesinin daha doğru olduğu tespit edildi. Bu sırada Birinci İnönü denizaltısı Erenköy koyuna, Sakarya denizaltısı Saltık Limanı önündeki bekleme mevkiine hareket etti. İkinci İnönü denizaltısı da saat 04.50'de hareket ettiği Karabiga'dan kendisi için belirlenen Kilya önündeki bekleme yerine saat 10.10'da ulaştı. Saat 10.15'te dalan İkinci İnönü denizaltısı saat 10.40'ta satha çıktı ve saat 10.50'de Kilya önüne demirledi. Bu sırada Dumlupınar denizaltısı Gelibolu önüne giderek Türk filosunu beklemeye başladı. Ardından farazi olarak Galata Burnu ile Asya sahili arasına mayın döküşü gerçekleştirdi. Aynı süreçte Yavuz muharebe kruvazörü de 14 knot hızla harp talimleri yaparak saat 08.20'de Doğanarslan fenerini bordaladı ve saat 08.32'de lodos istikametinden yaklaştığı farz edilen düşman uçakları alarmına dönük tedbirler alındı. Saat 09.50'de Yavuz muharebe kruvazörünün sancak omuzluğunda muhripler, sancak kış omuzluğunda ise Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri olduğu halde batarya atışları yapıldı. Saat 11.07'de Çardak fenerini bordalayan Yavuz muharebe kruvazörü, saat 11.08'de paravan atma toplama eğitimlerine başladı. Saat 11.15'te paravanlar toplandı ve manevra 11.55'te paydos edildi (LDGAM.,

1933-MK/2/8, 9, 10, 11; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 21-24).

Manevranın tamamlanmasıyla Yavuz muharebe kruvazörü ve Harp Filotillası Çanakkale'ye, İhtiyat Filo ve denizaltılar Bozcaada'ya demirledi. Daha sonra mülki amirlerin donanma gemilerini ziyareti gerçekleşti. İlk olarak Maydos kaymakamı saat 15.30'da Yavuz muharebe kruvazörünü ziyaret etti. Ardından saat 16.00'da Harp Filosu Komutanı Albay Şükür Okan Çanakkale Valisi Süreyya Yurdakul'u ziyarete gitti. Ziyareti gerçekleştiren Albay Okan saat 18.30'da Yavuz muharebe kruvazörüne döndü. Çanakkale Valisi Süreyya Yurdakul iadei ziyaret için saat 19.30'da Yavuz muharebe kruvazörüne geldi ve ziyaretin bitişiyle saat 20.00'de gemiden ayrıldı (LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322).

Manevranın Üçüncü Aşaması "Çanakkale Boğazı'ndan İzmir'e İntikal" ve İzmir'in Kurtuluşu Törenlerine İştirak

Manevranın bu safhasında belirlenen senaryo, düşman donanması olarak tespit edilen İhtiyat Filo ile Birinci İnönü, İkinci İnönü, Sakarya, Dumlupınar denizaltıları ve İntibah mayın gemisinin Ege Denizi Limni Adası istikametinden gelerek Çanakkale Boğazı ağzında karakol faaliyeti gerçekleştirmesi ve Batı Anadolu sahillerine çıkarma yapması üzerine kurgulandı. Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri Duilio sınıfı gemileri, Peyk ve Berk torpido kruvazörleri de Tınaz sınıfı muhripleri temsil edecekti. Yavuz muharebe kruvazörü ile Harp Filotillası'nı oluşturan muhripler ise Türk donanmasını temsilen Çanakkale Boğazı'ndan çıkarak İzmir'e ilerlerken yolda bulunan düşman kuvvetlerini tahrip edecekti (LDGAM., 1933-MK/3/1, 2, 3; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 25).

Gemilerdeki ufak tefek bakımlar ile manevra hazırlıklarının yapılması için 5 Eylül günü değerlendirildi. Manevra için İhtiyat Filo başlısı gemiler Bozcaada'da, Yavuz muharebe kruvazörü ve Harp Filotillası'na bağlı muhripler Kilya'da demirliydi. Denizaltılar ise düşman tarafında yer alacakları için 5 Eylül günü saat 11.00'de Kilya'dan demir olarak saat 13.50 civarında Bozcaada'ya demirledi (LDGAM., 1933-MK/3/4, 5; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 26).

Yayınlanan emirlerde belirtildiği gibi düşman tarafını temsil eden gemilerden İntibah mayın gemisi 5 Eylül günü saat 20.40'ta hareket ederek farazi olarak boğaz girişine 2 adet mayın hattı tesis etti. Bu mayın hatlarından Bozcaada'ya yakın olan hattın adaya yakın kısmına küçük bir geminin geçebileceği kadar boşluk bırakarak buraya şamandıra attı. Yine aynı şekilde saat 20.40'ta hareket eden Berk ve Peyk torpido kruvazörleri İntibah mayın gemisinin oluşturduğu hatlar üzerinde karakol yaparak Türk donanmasının gelmesini beklemeye başladı. Ayrıca aynı şekilde Dumlupınar denizaltısı da farazi olarak üçüncü bir mayın hattı oluşturdu. Ardından diğer denizaltılar ile birlikte adalar çevresinde mevki alarak Türk savaş gemilerini beklemeye başladılar. Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri de Bozcaada'nın Ponente Burnu lodos istikametine 10 deniz mili mesafede mevki aldı (LDGAM., 1933-MK/3/6; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 26).

Bu sırada 6 Eylül gününün ilk saatlerinde Türk donanmasını temsil eden Harp Filotillası saat 00.38'de, Yavuz muharebe kruvazörü saat 00.50'de Kilya'dan hareket etti. Gemiler boğazdan çıkarken mehtaptan ve havanın berrak olmasından dolayı boğaz önünde önceden mevki almış olan Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları tarafından görülerek hücumu uğradı. Bu hücumlar Yavuz muharebe kruvazörü ve muhripler tarafından tam zamanında görülmüş ise de ışıldakların yakılması gecikti. Buna rağmen manevra yaparak atılacak torpidolardan kaçınmaları mümkün oldu. Bu esnada Dumlupınar denizaltısı saat 02.56'da sancaktan ve denizaltından hücum yaptı. Hücum Türk gemileri tarafından fark edilmediğinden deniz üstüne çıkıldı ve veri fişeği atıldıktan sonra tekrar dalındı ki bu durumda

saldırının başarılı olduğunu gösterdi. Saldırı sonucunda Yavuz muharebe kruvazörünün sancak baş omuzluktan bir torpido yarası aldığı ve 2 derece sancığa yattığı varsayıldı. Aynı zamanda dördüncü denizaltı olan Sakarya denizaltısının hücumu ise başarısız oldu (LDGAM., 1933-MK/3/7, 8; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 27-28).

Bunun üzerine Türk donanmasını temsil eden gemiler Bozcaada ile İmroz arasındaki geçitten gitmek üzere saat 03.30'da kible yönüne döndü. Ancak Yavuz muharebe kruvazörü muhripleri başka istikamete göndermişti ve kararını değiştirdiğini muhriplere bildirmedi. Daha sonra Türk ve düşman donanması arasında karşılıklı top atışları başladı. Bu aşamada başlangıçta Türk donanması başarıyla ilerleyen zamanda düşman donanmasını temsil eden gemilerin üstünlüğü göze çarptı. Daha sonra saat 06.10'da yapılmaya başlanan sis uygulamasında da Türk donanması hatalı hareket ederek kendi tarafının top ateşine mani oldu. Manevra saat 06.15'te paydos edildi (LDGAM., 1933-MK/3/9; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 29-33).

Üçüncü aşaması tamamlanan manevra sonrası Yavuz muharebe kruvazörü ve muhripler 6 Eylül günü saat 15.00 civarında İzmir'e demirledi. Ardından Yavuz muharebe kruvazöründe bulunan Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, II. Ordu Müfettişi Orgeneral Fahrettin Altay ve Harp Akademisi Komutanı Ali Fuat Paşayı ziyaret edip hoş geldiniz demek üzere İzmir Valisi Kazım Dirik, Müstahkem Mevki Komutanı Hüseyin Hüsnü, İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz Uşak adlı vapurla Yavuz muharebe kruvazörüne gitti. Ziyaretin tamamlanmasından sonra heyet sahile çıktı. Ardından Mareşal Çakmak yanında üst rütbeli komutanlar olduğu halde sahile çıktı ve valilik, komutanlık ile belediye başkanlığını ziyaret etti. Ziyaretlerden sonra topluca Atatürk heykeli önünde yapılacak törene geçildi. Yavuz muharebe kruvazörü bandosunun çaldığı İstiklal Marşı sonrasında Atatürk heykeline çelenk konuldu. Törenden sonra heyet topluca İzmir Fuarı'nın yapılacağı alana gitti. Burada incelemelerde bulunan Mareşal Çakmak'a İzmir Valisi Dirik fuarın resmi açılışını yapmasını teklif etti. Teklifi kabul eden Mareşal Çakmak daha sonra şehir gazinosuna geçti. Temasların tamamlanmasıyla Mareşal Çakmak ve mahiyetindekiler Yavuz muharebe kruvazörüne döndü (LDGAM., 1933-MK/3/10; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 26; *Cumhuriyet*, 1933f, s. 2; *Milliyet*, 1933j, s. 1-2; *Son Posta*, 1933o, s. 3).

Bu sırada İhtiyat Filosu ve denizaltılar 6 Eylül günü akşam saat 20.00'ye kadar farklı saatlerde Foça'ya ulaştı. Geceyi Foça'da geçiren filo 7 Eylül günü saat 07.00 civarında buradan demir alarak saat 11.00 civarında İzmir'e demirledi. Ayrıca 31 Ağustos 1933 günü Haydarpaşa önünde manevra hazırlıklarını yaparken arızalanan Tınaztepe muhribi ise arızasının giderilmesi sonrasında 6 Eylül günü saat 06.00'da Haliç'ten çıkarak, 7 Eylül günü saat 03.00'te İzmir'e ulaştı (LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961).

Donanmanın manevralar sırasında İzmir'e uğramasının bir diğer nedeni de 9 Eylül günü yapılacak İzmir'in kurtuluşu törenlerine katılmaktı. Törende yer almak için limanda bekleyen gemi personeli bir taraftan kömür, motorin, yiyecek, içecek ve malzeme gibi eksikliklerini tamamlarken bir taraftan da İzmir halkına gemilerin gezdirilmesi için çalışıyordu. 7 Eylül günü halkın gemileri ziyaret etmesi ile geçti. Akşam yapılan faaliyet ise İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz'un Mareşal Çakmak ve mahiyetindekilerin şerefine belediye gazinosunda verdiği yemek oldu. 8 Eylül günü yine gemiler vapurların getirdiği vatandaşlarca gezildi. Ayrıca gün içinde Genelkurmay Başkanı Mareşal Çakmak Yamanlar'da bulunan Çocuk Esirgeme Kurumuna ait çocuk yuvasını ziyaret etti. Daha sonra Mareşal Çakmak Torbalı'ya giderek belediyenin at çiftliğini gezdi. Çiftlikten sonra mühendis Aziz Bey'in numune çiftliğini, fidanlıklarını ve harasını gördükten sonra Cumaovası'nda bulunan Şaşal memba suları tesislerini inceleyerek İzmir merkeze döndü. Akşam da kendisi şerefine askeri gazinoda verilen yemeğe katıldı (LDGAM., 1933-MK/3/11, 12, 13; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ.,

11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; *Cumhuriyet*, 1933g, s. 1-4; *Milliyet*, 1933l, s. 2; *Son Posta*, 1933ö, s. 3; *Vakit*, 1933r, s. 2; *Cumhuriyet*, 1933ı, s. 3; *Milliyet*, 1933m, s. 1; *Vakit*, 1933s, s. 1-8).

Donanma personeli 9 Eylül günü yapılacak İzmir'in kurtuluş günü törenleri için gerekli hazırlıkları tamamladı. Törene katılmak için 9 Eylül günü saat 13.00'te Yavuz muharebe kruvazörü bandosu ile silahlı bir bölük asker sahile çıkarıldı. Tören İzmir fuar alanında yapılacaktı. Yüz bin civarında kişinin katıldığı tören saat 17.00'de başladı. İzmir Valisi Kazım Dirik'in açılış konuşmasının ardından Mareşal Çakmak kurdeleyi keserek fuarın açılışını gerçekleştirdi ve kendisine bir buket çiçek verildi. Daha sonra fuar gazinosuna geçen Mareşal Çakmak burada zeybek oyunlarını izledi. Hazırlanan tören programı için İzmir Valisi ve Fuar Komitesi Başkanı Kazım Dirik'i tebrik eden Mareşal Çakmak, başta İzmir Valisi Kazım Dirik olmak üzere üst düzey görevliler ile birlikte akşam yemeği yemek üzere saat 21.00'de Yavuz muharebe kruvazörüne geçti. Akşam yemeğinin bitişinin ardından vali ve mahiyetindekiler saat 23.00'te Yavuz muharebe kruvazöründen ayrıldı (LDGAM., 1933-MK/3/14, 15; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; *Cumhuriyet*, 1933h, s. 1-3; *Milliyet*, 1933j, s. 1-5; *Son Posta*, 1933n, s. 3; *Vakit*, 1933p, s. 10).

Manevranın Dördüncü Aşaması "İzmir Körfezi'nden Çıkış"

Donanmanın İzmir'de planlı faaliyetlerinin tamamlanması sonrasında manevranın dördüncü aşamasına geçildi. Bu aşama İzmir Körfezi'nde bulunan ve buradan çıkarak Çanakkale Boğazı'na ilerlemek isteyen Türk donanma gemilerine düşman donanma gemileri ve uçaklarının saldırması üzerine kurgulandı. Manevranın bu aşamasının en önemli özelliği ilk defa donanma ve Hava Kuvvetleri'nin birlikte tatbikat yapacak olmasıydı. Hazırlanan senaryoya göre Türk donanması Yavuz muharebe kruvazörü, Harp Filotillası'na bağlı muhripler ile Birinci İnönü ve İkinci İnönü denizaltılarından oluşmaktaydı. Düşman donanması ise İhtiyat Filodan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile Dumlupınar ve Sakarya denizaltılarından müteşekkildi. Ayrıca Türk donanmasını temsil eden filo emrine 5 adet, düşman tarafı temsil eden filo emrine 3 adet uçak verildi (LDGAM., 1933-MK/4/1, 2; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 35).

Manevra düşman filosunda yer alan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile Dumlupınar ve Sakarya denizaltılarının tatbikat için mevki alabilmeleri maksadıyla 10 Eylül günü saat 04.20'de İzmir Körfezi'nden hareket etmeleriyle başladı. Dumlupınar denizaltısı hemen Uzunada'nın kuzey tarafına farazi olarak 40 mayından oluşan bir mania hattı tesis ederek burada beklemeye başladı. Sakarya denizaltısı ise onun hemen gerisinde Karaburun Foça hattının ortasında mevki aldı. Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri de Karaburun Midilli arasında karakol yaparak Türk donanmasının geçişini beklemeye başladı. Ayrıca bu grubun emrine verilen 3 uçakta körfez içerisinde saat 07.00'den itibaren keşif uçuşları gerçekleştiriyordu. Türk donanmasını temsil eden gemilerden Harp Filotillası'na bağlı muhripler ile Birinci İnönü ve İkinci İnönü denizaltıları 10 Eylül günü saat 07.00'de İzmir'den hareket etti. Yavuz muharebe kruvazörü ise saat 08.06'da İzmir'den ayrıldı. Muhripler Pelikan feneri önlerinde denizaltı araması yaptıktan sonra saat 09.00'da Yavuz muharebe kruvazörü ile birleşip yeniden denizaltı saldırılarına karşı önlem aldılar. Saat 10.25'te düşman uçakları Yavuz muharebe kruvazörü ve muhriplere saldırmaya başladı. Tüm gemiler önlem olması maksadıyla zikzak seyre başladı. Saat 12.20'de manevra paydos edildi ve gemiler Mordoğan Limanı'na demirledi (LDGAM., 1933-MK/4/3, 4, 5, 6; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 36-42).

Manevra paydos edildiğinde bu durum Birinci İnönü ve İkinci İnönü denizaltıları için geçerli değildi. Bu denizaltılar plan gereği faaliyetlerine devam edecek ve belirlenen noktalarda dalış yaparak İhtiyat Filo ile buluşup Yavuz muharebe kruvazörünün yanına gidecekti. Bu kapsamda saat 13.00'te Sakız Adası açıklarında dalan denizaltılar saat 14.30'da Midilli adası açıklarında satha çıktı. Su altı

faaliyetlerini tamamlayan denizaltılar yollarına devam ederek saat 16.00'da Urla açıklarında Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile birleşti. Böylece manevranın dördüncü aşaması tamamlanmış oldu (LDGAM., 1933-MK/4/7, 8; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 43-50).

İntibah Mayın Gemisi Tarafından Manevra Haricinde İcra Edilen Mayın Dökme Tatbikatı

Deniz savaşında en etkili silahlardan biri mayındır ve bu silahın etkin olarak kullanılması tarih boyunca pek çok savaşın seyrini değiştirmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse düşmana hissettirmeden gizlice yapılan mayın dökme harekâtı, savaşın gidişatına tesir eden en önemli faaliyetlerden biridir. Bu nedenle Türk donanmasının mayın dökme kabiliyetini test etme ve olası bir savaşta hazırbulunuşluğu deneme maksadıyla, İntibah mayın gemisine devam edilmekte olan manevra haricinde gece şartlarında gerçek bir mayın dökme tatbikatı yaptırılması kararlaştırıldı. Bu kapsamda hazırlanan emirde, 8 Eylül günü saat 21.00'de İntibah mayın gemisinin hazırlıklara başlaması ve mayın hattının 9 Eylül günü saat 06.30'a kadar tamamlanması istendi. Mayın hattı Uzun Ada'nın güney tarafı ile Kiliseli Adası arasında oluşturulacaktı. Hattın uzunluğu 2775 metre, mayın aralıkları 60 metre ve mayın derinliği 3 metre olacaktı. Bunun yanında gemiye verilecek mayın adedi 49, fiilen dökülecek mayın adedi 27 olarak belirlendi (LDGAM., 1933-MK/4/9, 10; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 51-53).

İzmir Mayın Grup Komutanlığı 8 Eylül günü saat 20.45'te aldığı emir üzerine çalışmalara başladı. Mayınların depodan şata, şattan İntibah mayın gemisine nakledilmesinde çok zaman kaybedildi. Ayrıca İntibah mayın gemisinin iskeleden uzağa demirlemiş olması da vakit kaybına neden oldu. İlaveten gemide mayınların oturtulacağı aksamlarda eksiklikler vardı. Bu da zaman kaybını artıran nedenler arasına girdi. Mayın hattının oluşturulması sırasında göze çarpan en büyük eksiklik ise faaliyetin harp şartları altında yapılacak olmasına rağmen geminin gece şartlarına alınmaması ve tüm ışıkları açık vaziyette ilerlemesi oldu. Ayrıca mayın dökme sahasına gizli seyir rotasıyla gitmek yerine düz bir güzergâh izlendi. Ancak birçok hata ve eksik uygulamaya rağmen mayınlar başarılı bir şekilde döküldü ve bu sayede donanma açısından çok değerli bir tecrübe elde edildi (LDGAM., 1933-MK/4/11, 12; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 53-54).

Manevranın Beşinci Aşaması "İzmir Körfezi'nden Gece Çıkışı"

Manevranın dördüncü aşaması tamamlandıktan sonra sıra düşman gemileri tarafından kontrol altında tutulan İzmir Körfezi'nden gece çıkış tatbikatının icra edileceği beşinci aşamaya geldi. Bu aşama için Yavuz muharebe kruvazörü ile İntibah mayın gemisinin Türk donanmasını temsil etmesi, Harp Filotillası'na bağlı 4 muhribin de düşman filosunu temsil etmesi kararlaştırıldı. Düşman filosunu temsil eden muhripler manevra için mevki almak maksadıyla 10 Eylül günü saat 19.50'de demirli oldukları Mordoğan limanından hareket etti. Gemiler ilk önlem olarak farazi şekilde Karaburun'un 2 gomina açığından başlamak üzere 5 mil uzunluğunda tek hatlı bir mayın mania hattı oluşturdu (LDGAM., 1933-MK/5/1, 2, 3; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 55-57).

Türk donanmasını temsil eden gemilerden İntibah mayın gemisi, 8-9 Eylül günlerinde hakiki mayın dökme tatbikatı icra ettiği ve dökülen mayınların toplanarak tekrar depoya nakledilmesi sürecinde çok vakit kaybettiği için Mordoğan Limanı'na 10 Eylül günü saat 19.40'ta gelebildi. Dolayısıyla manevradaki görevi için limandan hareketi de gecikti. İntibah mayın gemisi limandan ayrıldıktan sonra kendisine verilen görev icabı bacasından fazla duman çıkararak kendisini Yavuz muharebe kruvazörü gibi göstermeye çalıştı ve düşman filosunu üzerine çekerek farazi olan karakol gemileri ile düşmanı yok etmeye gayret etti. Ancak geminin süratinin düşük olması nedeniyle muhriplere yetişemediği için bu görev yerine getirilemedi. Yavuz muharebe kruvazörü ise saat 20.40'ta

Mordoğan Limanı'ndan demir aldı. Foça sahiline doğru seyrederek Foça fenerini bordaladıktan sonra Midilli Adası'nın güneyinden açık denize doğru çıkmaya çalıştı. Bu sırada Yavuz muharebe kruvazörü, farazi mayın dökme görevini tamamlayan ve saat 21.00 civarında keşfe çıkan muhripler ile karşılaştı. Saat 22.32'den itibaren muhripler ve Yavuz muharebe kruvazörü birbirlerine torpido hücumları gerçekleştirdi. Bu hücumlarda göze çarpan nokta muhriplerin Yavuz muharebe kruvazörüne üstünlük sağlaması oldu. Saat 23.05'te manevra paydos edildi. Manevranın bu aşaması da gemilerin gece şartlarında savaş kabiliyetlerinin denemesi açısından oldukça faydalı oldu (LDGAM., 1933-65/88/2; LDGAM., 1933-MK/5/4, 5, 6; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 57-60).

Manevranın Altıncı ve Yedinci Aşaması “Düşman Ana Üssüne Baskın” ve “Nakliye Filosuna Saldırı”

Manevraya katılan gemiler, manevranın beşinci aşamasını tamamladıktan sonra herhangi bir limana uğramadan seyirlerine devam etti ve Antalya yönündeki ilerlemesini sürdürdü. Gemiler seyir halindeyken, hiçbir limana uğramadan ve ara vermeden birbiri ardına icra edilen altıncı ve yedinci aşamalar gerçekleştirildi. Esasında manevranın altıncı aşaması fiili olarak icra edilmedi. Bu aşama düşman ana üssüne baskın yaparak düşmanın imha edilmesi senaryosuna göre kurgulandı. Belirlenen senaryo, gemi komutanlarının harekât tarzlarını hazırladıkları emirlerle ifade etmeleri ve kâğıt üzerinde gerçekleştirilmesi biçiminde icra edildi. Manevranın bu aşamasının hemen ardından ara verilmeden manevraya devam edildi ve savaş gemileri koruması altında seyreden bir nakliye filosuna saldırmak prensibine göre hazırlanan yedinci aşamasına geçildi. Bu aşamanın, kâğıt üzerinde gerçekleştirilen ilk aşamadan sonra 11 Eylül gecesi fiili olarak seyir halinde tatbik edilmesi planlandı. Ancak hava koşulları nedeniyle manevranın büyük kısmı altıncı aşama gibi kâğıt üzerinde kaldı (LDGAM., 1933-MK/6/1, 2, 3; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 61-62).

Manevranın altıncı aşamasına göre Türk donanması, Yavuz muharebe kruvazörü ve Harp filotillasına bağlı 4 muhripten oluşurken, düşman filosu İhtiyat filoya bağlı Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleriyle Denizaltı Filo'ya bağlı 4 denizaltıdan oluşuyordu. Bu gemilerin komutanlarının karar vermesi gereken senaryo, düşman üssüne ani baskın yaparak düşman gemilerini yok etmek ve karada bulunan tesislerini imha etmek esasına dayanıyordu. Bu saldırı harekâtını bazı gemi komutanları manevranın beşinci aşamasının devamı gibi değerlendirip baskını akşamüzeri yapmak şeklini kabul etti. Bazı gemi komutanları ise bu baskını ayrı bir mesele olarak değerlendirip baskını sabah erken saatlerde gerçekleştirmek üzerine kurguladı. Komutanların hazırladığı baskın modellerinin daha sonradan yapılan incelemesinde, iki hal tarzının da kendine göre artıları olduğu düşünülerek her iki baskın tarzının da uygun olacağı değerlendirildi (LDGAM., 1933-MK/6/4, 5, 6; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 63-68).

Bu aşamanın tamamlanmasıyla ara vermeden yedinci aşamaya geçildi ve manevraya 11 Eylül günü saat 18.00 civarında başlandı. Manevra gemiler Antalya'ya doğru ilerlerken düşman savaş gemileri tarafından korunan sivil ticaret gemilerine saldırma senaryosu üzerine uygulandı. Manevrada Hamidiye kruvazörü sivil ticaret filosunu temsil ederken, Yavuz muharebe kruvazörü de bu filoyu korumakla görevli gemileri temsil ediyordu. Harp Filotillası'na bağlı 4 muhrip ve 4 denizaltı ile Mecidiye kruvazörü de ticaret gemilerine saldıran filoyu temsil etti. Manevra sırasında Yavuz muharebe kruvazörü koruma altına aldığı ticaret gemileri konvoyunu temsil eden Hamidiye kruvazörünün önünden seyretti. Muhripler ve Mecidiye kruvazörü ise Yavuz muharebe kruvazörüne ve Hamidiye kruvazörüne farklı açılardan taarruz ederek imhaya çalıştı. Denizaltılar ise konvoya arkadan yaklaşarak batırmaya çalıştı. Ancak fırtınanın artmasından dolayı bu aşama da altıncı aşama

gibi büyük oranda kâğıt üzerinde kaldı (LDGAM., 1933-MK/7/1, 2, 3, 4; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 69-74).

Kötü hava şartları altında seyirlerine devam eden gemiler, saat 20.15'te Rodos adasını bordaladı ve süratlerine göre 12 Eylül günü saat 08.06 ile saat 16.30 arasında Fenike Limanı'na demirledi. Böylece daha çok kâğıt üzerinde icra edilen altıncı ve yedinci aşamalar, Türk savaş gemilerinin düşman ana üssüne saldırı ve düşman konvoyuna saldırı olmak üzere iki tür savaş senaryosunu denemesi açısından paha biçilmez tecrübeler kazanılmasını sağladı (LDGAM., 1933-MK/7/5, 6, 3, 4; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961).

Manevranın Sekizinci Aşaması "Antalya Limanına Baskın"

Manevranın sekizinci ve son aşaması Antalya Limanı'na baskın senaryosuna göre kurgulandı. Manevraya katılacak gemiler manevranın altıncı ve yedinci aşamalarını tamamlayarak 12 Eylül günü Fenike Limanı'na demirlemiş, manevranın son aşaması için hazırlıklarını yapıyordu. Hazırlanan senaryoya göre düşman filosunu temsil eden Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları, Antalya sahillerine çıkarma yaptığı varsayılan nakliye gemilerini ve sahile çıkartılan askerleri koruma altında tutuyordu. Buna karşın Türk filosunu temsil eden Yavuz muharebe kruvazörü, Harp Filotillası'na bağlı 4 muhrip ile Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları ise düşman savaş gemileri ve karaya asker çıkartan düşman nakliye gemilerini yok etme vazifesini icra edecekti (LDGAM., 1933-MK/8/1, 2, 3; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 75-78).

Türk donanmasını temsil eden gemilerden Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları 13 Eylül günü saat 04.00'te Fenike Limanı'ndan demir aldı. Denizaltılar doğrudan Antalya körfezi içine girerek düşman filosunun arka tarafına geçerek mevki aldı. Yavuz muharebe kruvazörü ve Harp Filotillası'na bağlı 4 muhrip de saat 06.00'da Fenike Limanı'ndan ayrıldı ve Antalya Körfezi'ne ilerledi. Bu sırada 12 Eylül günü saat 13.45'te Fenike limanından ayrılan düşman filosuna mensup bulunan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları ise saat 09.00'da Antalya Körfezi içinde manevra için mevkiilerini almıştı. Kısa bir süre sonra saat 10.28'de Türk ve düşman filosu körfez içinde birbirleriyle temas etti. Yavuz muharebe kruvazörü düşman filosundan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerini üzerine çekerken, 4 muhrip ve önceden körfeze giren Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları saldırıya geçti. Türk filosunu temsil eden gemiler, sürat üstünlüklerini kullanarak istedikleri zaman top menziline girdi ve çıktı. Bu hareket tarzı da Türk filosunun top atışlarının etkili olmasını sağladı. Bununla birlikte Türk donanmasına mensup 4 muhribin yaptığı bir hata göze çarptı. Muhripler taarruz ve keşif için körfez içinde mevki alırken ve rota değiştirirken talimatnameler uyarınca gerekli işaretleri vermedi. Bu durum, icra edilen harekâtta en büyük hatalardan biri oldu. Bu gelişmeler yaşanırken düşman filosu içinde yer alan Sakarya denizaltısı Eski Adalya'nın 7 mil açığında, Dumlupınar denizaltısı ise Avova Burnu'nun 13,5 mil açığında saat 10.00'dan itibaren mevki almıştı. Manevra esnasında bu denizaltıların konuşlandıkları noktalar çok iyi seçildiği için denizaltılar etkili hücumlar yapabildi. Netice itibarıyla saat 13.30'a kadar devam eden manevra, bu saatte bitirildi ve manevraya katılan gemiler saat 14.30 ile saat 17.20 arasında Antalya Limanı'na demirledi. Böylece düşmanın Antalya sahillerine çıkarma yapması ve Türk donanmasının ani bir baskınla düşmanı yok etme harekâtı icra etmesine dayanan senaryo başarıyla tamamlanmış oldu. Bu senaryonun uygulanması sayesinde Türk donanması açısından gerçek bir savaş sırasında kullanılacak ciddi deneyimler elde edilmiş oldu (LDGAM., 1933-MK/8/4, 5, 6, 7; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 79-85).

Manevranın Bitişi, Donanmanın İzmit'e Dönüşü ve Manevrayla İlgili Tenkitler

Manevra, sekizinci aşamanın tamamlanmasıyla sona erdi. Esasında yapılan plana göre manevra on üç aşamadan oluşmaktaydı. Ancak hazırlanan diğer aşamalar, masa başında harp oyunu biçiminde oynandı ve kâğıt üzerinde kalarak uygulanmadı. Gemi komutanlarınca harp oyunlarına devam edilirken donanma, manevrayı bitirdikten sonra 14 Eylül gününü Antalya'da geçirdi. Bu sırada Mecidiye kruvazöründe görevli bir askerin vefat etmesi herkesi üzüntüye boğdu. Askerin cenaze merasimi için Yavuz muharebe kruvazöründen bir yüzbaşı ve beş manga asker saat 15.00'te sahile çıktı ve cenaze merasimine gitti. Yapılan cenaze merasiminden sonra merasime giden askerler saat 18.00'de Yavuz muharebe kruvazörüne döndü (LDGAM., 1933-MK/9/1, 2, 3; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 85).

Gemiler 15 Eylül günü de Antalya'da kaldı. Bu sırada gemilerin komutanları manevra sonrasında gemilerde oluşmuş olabilecek arızalar ve gemi materyallerindeki yıpranmalar ile ilgilenirken, bir taraftan da gemi personelini denetlemeye tabi tuttu. Bu sırada İkinci İnönü denizaltısı dalma manevraları yaptı. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ise saat 13.50'de Zafer muhribiyle Alanya'ya hareket etti. Saat 16.00 gibi de sivil halk tarafından Yavuz muharebe kruvazörü gezildi. Akşam ise donanmanın Antalya'dan ayrılma vakti geldi. Saat 22.00'de Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları ile Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri limandan ayrıldı. Saat 23.00'te ise Birinci ve İkinci İnönü denizaltıları demir aldı. Yavuz muharebe kruvazörü ve muhripler de 17 Eylül günü saat 07.00'de Antalya Limanı'ndan hareket etti. Yavuz muharebe kruvazörü ve muhripler aynı gün saat 18.00'de Fethiye'ye demirlerken Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile denizaltılar saat 20.00'de limana ulaştı. 17 ve 18 Eylül günlerini Fethiye'de geçiren donanma gemileri, 19 Eylül günü saat 06.00'dan saat 08.00'e kadar değişik saatlerde Fethiye'den demir aldı ve aynı gün saat 13.00 ile saat 17.00 arasında Marmaris'e demirledi (LDGAM., 1933-MK/9/4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961).

Donanma Marmaris'te demirliyken, 20 Eylül günü Yavuz muharebe kruvazöründe tüm gemi komutanları ve üst rütbeli subayların katılımıyla manevranın sonuçlarının görüşülerek tenkitlerinin yapılması için Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın huzurunda bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda ilk olarak manevranın ilk dört aşamasında harekât müdürü olarak görev yapan Harp Filosu Komutanı Albay Şükür Okan'ın tenkitleri dinlendi. Albay Okan yaptığı tenkitlerde; bazı komutların erken verildiği, bazı durumlarda işaret kitabı ve tablolarında olan işaretlerin kullanılmadığı ve manevra için belirlenen hareket saatlerinde harekete geçilmemesi noktasında aksaklıkların görüldüğünü belirtti. Albay Okan'dan sonra Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak tenkitlerini dile getirdi. Kendisi manevrada dikkat çeken en önemli hataların, personelden kaynaklanan hatalar olduğunu söyledi. Ayrıca elde mevcut olan gemi ve silahların çağın en iyileri olduğunu belirterek, bunları kullanan kişilerin eğitime verilmesi gereken önemin altını çizdi. İlaveten harekât ortamında farklı türde silahların kullanımında eşgüdüm sorunları görüldüğü, muhabere ve irtibat kusurları yaşandığı ve ışıldak kullanımında eksiklikler olduğunu ifade etti. Mareşal Çakmak bu eleştirilerinin yanında manevrayla ilgili genel görüşünün oldukça iyi olduğunu belirtti. Özellikle denizaltı harekâtlarının çok başarılı geçtiğini ve verilen kararların hepsinin yerinde olduğunu söyledi. Manevra süresince tüm komutanların ve subayların büyük bir ciddiyetle işlerini yaptıklarını ve çok hevesli olduklarını açıkladı. Tüm muhriplerin ve özellikle tamirden yeni çıkan İntibah mayın gemisinin iyi çalıştığını ifade ederek, bu görüşlerini Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e ve hükümete iletteğini belirterek konuşmasını bitirdi (LDGAM., 1933-MK/10/1, 2, 3, 4, 5, 6; LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; Deniz Kuvvetleri 1934, s. 89-105).

Marmaris'te Yavuz muharebe kruvazöründe yapılan tenkit toplantısının ardından 20 Eylül günü Yavuz muharebe kruvazörü, muhripler, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri saat 17.45'te limandan

demir aldı. 21 Eylül günü saat 17.50'de Çanakkale Boğazı'ndan geçen gemiler, 22 Eylül günü saat 02.50'de İstanbul'a ulaştılar ve aynı gün saat 09.30 civarında İzmit'e demirlediler. Sadece denizaltıların gelişi gecikti. Denizaltılar 22 Eylül günü Marmaris'ten hareket ederek, 23 Eylül günü saat 05.00 gibi Çeşme'ye demirledi. Burada bir gün mola veren denizaltılar 24 Eylül günü saat 06.00'da Çeşme'den ayrıldı ve 25 Eylül günü saat 18.45'te İzmit'e ulaştı. Böylece manevraya iştirak eden tüm gemiler İzmit'e dönmüş oldu (LDGAM., Gjb., YKGJ., 7322; LDGAM., Gjb., TMGJ., 11081; LDGAM., Gjb., İİDGJ., 18961).

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunun onuncu yıl dönümü münasebetiyle planlanan ve büyük bir başarıyla icra edilen donanma manevraları, önceden belirlenen askeri ve stratejik tüm hedefleri yerine getirdi.

Ulaşılmak istenen askeri hedeflerin başında donanmanın savaş yeterliliğini ölçmek geliyordu. Manevra neticesinde donanmanın eldeki gemilerle her türlü savaş ortamında varlık gösterebileceği ve verilen görevleri yerine getirebileceği net bir şekilde görüldü. Bununla birlikte Harp Filosu, İhtiyat Filo ve Denizaltı Filo'nun müşterek olarak başarıyla hareket icra edebilecekleri tespit edildi. Sadece, belirtilen bu görevleri daha başarılı yapabilmek için personelin eğitim durumunun geliştirilmesi gerektiği anlaşıldı.

Manevra sonucunda elde edilen bir başka başarı da; düşman donanmasının Marmara'da ve Çanakkale Boğazı'nda durdurulması, Çanakkale Boğazı'ndan İzmir'e intikal, İzmir Körfezi'nden gece ve gündüz çıkış, hakiki mayın dökme tatbikatı, düşman ana üssüne baskın, nakliye filosuna saldırı ve Antalya Limanı'na baskın gibi gerçek savaş senaryolarının neredeyse hatasız uygulanması oldu. Bu senaryolar neticesinde Türk donanması, gündüz ve gece şartlarında savaşma tecrübesi elde etti. Özellikle 10-11 Eylül gecesi donanma Antalya'ya doğru ilerlerken açık denizde çok kötü hava şartları altında kaldığında dahi manevraya devam edebilmesi dikkat çekici nitelikteydi. Tüm bunlara ilave olarak donanmaya daha bir iki sene önce dahil olan Tınaztepe, Kocatepe, Adatepe ve Zafer muhripleri ile Sakarya ve Dumlupınar denizaltılarının ilk kez birlikte hareket icra ettikleri düşünülürse bu manevranın önemi bir kez daha anlaşılır.

Bu manevra neticesinde, belirlenen askeri hedeflere ulaşmanın yanında, daha büyük çaplı stratejik hedeflere de ulaşıldı. Ulaşılan en büyük stratejik hedef, Türk donanmasının elde tutulan Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Marmara deniz yetki alanlarında söz sahibi olabileceğinin tüm dünya devletlerine gösterilmiş olmasıydı. Çünkü cumhuriyet ilan edildiğinde Türk donanması bir varlık yokluk mücadelesi içindeydi. Başta Yavuz muharebe kruvazörü olmak üzere Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne naklolan donanma arızalı ve bakımsızdı. Öncelik bu gemilerin süratle tamir edilerek donanmaya katılmalarına verildi. Daha sonra donanmanın teşkilat yapısı elden geçirildi ve personelin eğitim seviyesi yükseltilerek yeterliliği artırıldı. Ardından İzmit bölgesi bir deniz ana üssü haline getirildi. Bundan sonra sıra donanmanın modern gemilerle donatılmasına geldi ve ilk olarak 1928 yılında Birinci İnönü ile İkinci İnönü denizaltıları donanma envanterine katıldı. 1931-1932 tarihlerinde de Tınaztepe, Kocatepe, Adatepe, Zafer muhripleri, Sakarya, Dumlupınar denizaltıları ile Denizkuşu, Doğan ve Martı hücumbotları donanmaya dahil edildi. Çağın tüm şartlarını karşılayabilecek bir donanmanın oluşturulmasıyla, Cumhuriyetin ilanının onuncu yıl dönümünün çakışması başta Atatürk olmak üzere devleti yöneten üst tabaka ve donanma yetkililerinde kapsamlı bir donanma manevrası yapılması fikrinin oluşmasını sağladı. Ancak donanma manevraları hazırlanan geniş çaplı kutlama programı içerisinde kutlamaların askeri görünümünden uzak tutulması kaygısıyla resmi olarak konulmadı. Zaten programın zirve noktası olan 29 Ekim'de yapılması planlı askeri geçit töreni, kutlamalara yeterince askeri hava katıyordu. Bir de donanma manevralarının dahil edilmesi askeri görünümü daha da artıracaktı. Bu nedenle resmi programda yer almasa da donanmanın 20 gün sürecek ve deniz yetki

alanlarından sadece Karadeniz hariç olmak üzere tamamını içine alacak biçimde yapılacak Cumhuriyet Tarihi'nin en büyük donanma manevrası planlanarak büyük bir başarıyla uygulandı. Bu düşünce ile İzmit'ten başlatılan manevra Antalya'da bitirildi ve başından sonuna kadar Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak fiili olarak Yavuz muharebe kruvazöründe manevraya iştirak etti.

Sonuç olarak büyük bir başarı ile gerçekleştirilen manevra ile Cumhuriyet donanması bir nevi gövde gösterisi yaparak, kendini ispat etmiş oldu. Artık Türk donanması, tüm su üstü ve su altı unsurları ile topyekûn harekât yürütebileceğini tüm dost ve düşman ülkelere sergileyerek, Atatürk'ün arzu ettiği gibi tüm dünyada itibarlı bir donanmaya dönüşmüş oldu. Böylelikle Cumhuriyetin ilanının onuncu yıl dönümünde icra edilen donanma manevrası, belirlenen tüm askeri ve stratejik hedefleri eksiksiz olarak yerine getirdi.

SUMMARY

Anniversaries are important to every state. Anniversaries of great and glorious historical events are commemorated with enthusiastic celebrations every year. Especially in young states such as the newly established Republic of Turkey, great importance was given to the foundation anniversaries of the state. In this context, the 10th anniversary of the proclamation of the Republic, in other words the official establishment of the state, was celebrated with a very big and enthusiastic ceremony. It could be considered normal for a religion-based empire which came from the agricultural production system to the industrialization stage and a nationalist-based nation-state that made development moves in every field, to exhibit large and comprehensive activities on the tenth anniversary of its emergence. With these and similar ceremonies to be held, the state wanted to create citizens with the features it wanted, dependent on and belonging to the Republic. Atatürk, the founder of the state and the designer of this architecture, attributed great meaning to the 10th anniversary ceremony, which he considered symbolic.

First, a special law was enacted in order to determine the activities to be carried out and to coordinate the activities. Besides, a commission called the "High Commission" was established under the Prime Ministry to carry out the preparations for the ceremony. In addition, a decree was published, indicating the members of the commission.

After the laws and decrees were enacted, preparations started rapidly with the directives of Atatürk and the efforts of the High Commission. As a result of the efforts of the committees formed in a short time, many activities were carried out such as Post Telegraph and Telephone Administration's printing of stamps reflecting the stages of the Turkish revolution, Ziraat Bank's medals prepared with a photo of Atatürk in relief on one side and the inscription "Republic of Turkey 1923-1933" on the other side, State Railways Ports Administration's discount on train tickets for 23 days, publication of the "Guidebook", which included the National Struggle Period and the first ten-year period of the republic. In addition to these activities, all the squares where ceremonies would be held across the country were named "Republic Square" and were listed and the list was sent to the capital to emphasize the indivisibility of the land and the homeland with the "Receiving Land Ceremony". However, the main symbolic development revealed in this process was the "Tenth Year March", which was written by Faruk Nafiz Çamlıbel and Behçet Kemal Çağlar and composed by Cemal Reşit Rey. The peak point of all these efforts was the ceremony held in Cumhuriyet Square following the ceremony held in the Parliament on October 29, 1933.

Within the scope of the tenth anniversary ceremony of the republic, where such great preparations were made and which attracted the attention and interest of the whole world, the maneuvers carried out by the Turkish navy could be considered as an another remarkable activity. These maneuvers were carried out between the coasts of İzmit and Antalya between September 2 and 22, 1933, with the participation of Chief of General Staff Marshal Fevzi Çakmak. However, it was not

made clear that one of the main reasons for the execution of these maneuvers was within the scope of the tenth anniversary of the republic. In fact, the situation was not included in the law adopted on 16 June 1933 or in the later decrees because the military aspect of the celebration ceremonies, which had already predominated such as military parades, was not favorable. Because the preparations made were already of a military nature considering the political conjuncture of the period, it was more preferable for the ceremonies to have social content as much as possible. For this reason, despite the fact that the maneuver took place in the middle of the commemoration ceremonies that lasted from June 16, 1933 to October 29, 1933, the maneuvers carried out by the navy were neither included in the anniversary law nor in the decrees given.

In fact, Atatürk, who founded the Republic of Turkey, and the leading staff in his close circle wanted to show the world which closely followed the ceremonies, how far the young state's navy came from in a short period of ten years. At this very point, within the scope of the 10th anniversary ceremonies of the republic, one of the most comprehensive naval maneuvers in the History of the Republic was carried out. Thus, an unnamed military activity would be added to the 16 June-29 October 1933 celebration period, and it would be demonstrated to the whole world that the Turkish navy had reached the competence to maneuver in the Marmara, Aegean and Mediterranean Seas. In addition, with this maneuver, it would be shown that the Turkish Navy was capable of protecting the entire coastline and the message would be given to all underwater and surface elements that the Republic was ready for a war that might break out.

Another feature that made the maneuver important and increased its value was that the ships that had recently joined the navy would be operating together for the first time. The Doğan, Martı and Denizkuşu hunter boats involved in the maneuver arrived in Turkey on September 10, 1931, the destroyers Adatepe and Kocatepe on October 18, 1931, the Dumlupınar and Sakarya submarines on November 6, 1931, the destroyers Zafer and Tinaztepe on June 6, 1932.

In conclusion, Atatürk, who saw the strengthening of the navy as a national issue and gave great support to the development of the state compared to its financial power in a short time, saw the 10th anniversary ceremonies of the republic as an opportunity. In this process, Atatürk, who wanted to exhibit the navy to all the states of the world, gave the directive to prepare a maneuver for this purpose and assigned the Chief of General Staff Marshal Fevzi Çakmak, to participate.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Decision.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı bulunmamaktadır.	Informed Consent:	No participant.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.	Copyrights:	No material subject to copyright is included.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Ferdî Uyaniker)

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Atf Bilgisi / Cited as: Uyaniker, F. (2022). Cumhuriyetin Onuncu Yılında Gemi Jurnalleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Donanma Manevraları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 309-330. DOI: 10.21497/sefad.1218504

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü (LDGAM.), 1933-4/40/1.

LDGAM., 1933-17/60/1.

LDGAM., 1933-19/103/1.

LDGAM., 1933-24/57/2.

LDGAM., 1933-29/172/1.

LDGAM., 1933-30/6/2.

LDGAM., 1933-39/116/1.

LDGAM., 1933-4/7/1.

LDGAM., 1933-40/96/1, 2, 3, 4.

LDGAM., 1933-45/152/1.

LDGAM., 1933-46/148/1.

LDGAM., 1933-5/14/1.

LDGAM., 1933-51/160/1.

LDGAM., 1933-53/23/1, 1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 2, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 4, 4-5.

LDGAM., 1933-55/23/1, 2.

LDGAM., 1933-6/67/3, 4.

LDGAM., 1933-6/75/1.

LDGAM., 1933-61/51/1.

LDGAM., 1933-61/75/1, 1-1, 2, 2-1.

LDGAM., 1933-65/88/2.

LDGAM., 1933-7/122/1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6.

LDGAM., 1933-81/1/236.

LDGAM., 1933-89/2/ 2, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6.

LDGAM., 1933-99/1/22, 265, 266, 267, 268, 269.

LDGAM., 1933-Manevralar Klasörü (MK.)/1/1, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18.

LDGAM., 1933-MK/10/1, 2, 3, 4, 5, 6.

LDGAM., 1933-MK/2/1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

LDGAM., 1933-MK/3/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

LDGAM., 1933-MK/4/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

LDGAM., 1933-MK/5/1, 2, 3, 4, 5, 6.

LDGAM., 1933-MK/6/1, 2, 3, 4, 5, 6.

LDGAM., 1933-MK/7/1, 2, 3, 4, 5, 6.

LDGAM., 1933-MK/8/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

LDGAM., 1933-MK/9/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

LDGAM., Gemi Journalleri Bölümü (Gjb.), İkinci İnönü Denizaltısı Gemi Journalı (İİDGJ.), 18961, 1-31 Ağustos/1-25 Eylül 1933.

LDGAM., Gjb., Tınaztepe Muhribi Gemi Journalı (TMGJ.), 11081, 31 Ağustos-22 Eylül 1933.

LDGAM., Gjb., Yavuz muharebe kruvazörü Gemi Journalı (YKGJ.), 7322, 1-31 Ağustos/2-22 Eylül 1933.

Kaynak Eserler ve İncelemeler

(1933a, 26 Haziran). *Resmi Gazete*, “Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlulama Kanunu”, Kanun Numarası, 2305, KT., 16 Haziran 1933, S., 2437.

(1933b, 15 Temmuz). *Resmi Gazete*, “2305 numaralı kanunun ikinci maddesi mucibince Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü işini tanzim ve tesbit etmek üzere merkezde ve vilâyetlerde teşkil edilecek komisyon hakkında Kararname”, Kararname Numarası (KRNN.), 14668, Kabul Tarihi (KT.), 6 Temmuz 1933, Sayı (S.), 2452.

(1933c, 31 Temmuz). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1-2.

(1933ç, 23 Ekim). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1-2.

(1933d, 30 Ekim). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 9.

(1933e, 29 Ekim). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1-64.

(1933f, 7 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 2.

(1933g, 8 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1-4.

(1933h, 10 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1-3.

(1933ı, 9 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 3.

(1933i, 29 Ekim). *Hâkimiyeti Milliye Gazetesi*, s. 1-96.

(1933j, 10 Eylül). *Milliyet Gazetesi*, s. 1-5.

(1933k, 7 Eylül). *Milliyet Gazetesi*, s. 1-2.

(1933l, 8 Eylül). *Milliyet Gazetesi*, s. 2.

(1933m, 9 Eylül). *Milliyet Gazetesi*, s. 1.

(1933n, 10 Eylül). *Son Posta Gazetesi*, s. 3.

(1933o, 7 Eylül). *Son Posta Gazetesi*, s. 3.

(1933ö, 8 Eylül). *Son Posta Gazetesi*, s. 3.

(1933p, 10 Eylül). *Vakit Gazetesi*, s. 10.

(1933r, 8 Eylül). Vakit Gazetesi, s. 2.

(1933s, 9 Eylül). Vakit Gazetesi, s. 1, 8.

Akdoğan, R. (1997). *Türkçe İngilizce ansiklopedik denizcilik sözlüğü*, İstanbul.

Büyüktuğrul, A. (1967). *Cumhuriyet donanması (1923-1960)*. İstanbul: Deniz Basımevi.

Çanak, E. (2018). İçel’de Cumhuriyet’in onuncu yıl kutlamaları ve kutlamalar sırasında yaşanan müessif bir hadise: Çomuzade davası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Sayı 97 (Mayıs 2018), 199-240.

Demirhan, N. (1999). *Cumhuriyetin onuncu yılının Türk inkılâp tarihindeki yeri ve önemi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Deniz Kuvvetleri (1934). *1933 Akdeniz manevraları*, İstanbul: Deniz Matbaası.

Erendil, M. (1970). *Arazi, kıta tatbikatları ve manevraların planlanması ve idaresi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Genelkurmay Başkanlığı (2010). *TSK müşterek askerî terimler sözlüğü*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Piri Reis Araştırma Merkezi (2010). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e adları süregiden gemiler*. İstanbul.

Seri, B. (2009). *Denizcilik ansiklopedisi*. İstanbul: Deniz Basımevi.

Sönmez, C. S. (2004). Cumhuriyetin onuncu yıldönümü kutlamaları ve 26 Ekim 1933 tarihli genel af yasası. *Atatürk Yolu Dergisi*. Sayı: 33-34 (Mayıs-Kasım 2004), 89-101.